

Česká Poslední adresa připomíná oběti politických represí na Ukrajině

EDITA JIRÁKOVÁ

Poslední adresa vznikla v roce 2014 v Rusku jako spontánní iniciativa s cílem jmenovitě připomínat památku obětí sovětského režimu. Od roku 2017 působí také v Česku. Zdejší Poslední adresa umísťuje pamětní tabulky jednotného designu jednak obětem československého komunistického režimu, jednak Čechům, kteří zemřeli v důsledku politických represí na území Sovětského svazu.

V červnu 2021 se podařilo umístit první dvě pamětní tabulky se jmény Čechů popravených na sovětské Ukrajině. Jde o velmi významný posun v naší práci, jelikož jsme zde zároveň instalovali první dvojjazyčné česko-ukrajinské tabulky. Rozhodnutí o dvojjazyčnosti tabulek chápeme jako mimořádně významné hlavně proto, že se obě tabulky nacházejí v místech se silnou českou minulostí a aktivními krajanskými spolky. Jejich zástupci se slavnostního odhalení tabulek ve velkém počtu zúčastnili.

Obviněn z českého nacionalismu

První z tabulek je věnována památce uzenáře Františka Froňka na domě v někdejší obci Česká Krošňa, která je dnes součástí Žitomíru. Iniciátorem je pravnik popraveného Froňka, Roman Barybin, který pro náš projekt zpracoval životopisný medailonek, v němž popisuje rodinnou historii a okolnosti hromadné popravy Čechoslováků, k níž došlo v den sv. Václava, 28. září 1938:

„Česká Krošňa byla z hlediska místních poměrů po všech stránkách výjimečnou vesnicí. Mnoho místních Čechů udržovalo kontakt s příbuznými v Československu. V obci byla dvě amatérská divadla a pobočka Sokola, jehož členem byl také František. Místní obyvatelé mezi sebou mluvili česky a do držovali tradice. Právě proto se Krošňa

dostala do zorného pole NKVD a spolu s dalšími členy české národnostní menšiny také František Froněk, který byl aktivní osobností a v minulosti bojoval v armádě Ukrajinské lidové republiky. V roce 1930 NKVD Froňka zatkla pro podezření ze špionáže, ale o pět měsíců

František Froněk byl zatčen v noci 13. května 1938 a v jeho domě proběhla prohlídka. Zatčené shromažďovali ve vesnickém klubu

později byl z vězení propuštěn. V roce 1933 byl znovu zatčen pro podezření ze špionáže, účasti v ‚české nacionalistické‘ organizaci Sokol a odsouzen na tři roky v nápravně-pracovním táboře. František si trest odpykal na stavbě kanálu Moskva-Volha, potom se vrátil domů. V roce 1938 se NKVD rozhodla provést rozsáhlou operaci zaměřenou na likvidaci ‚nepřátel lidu‘, ‚protivojenského nacionalistického podzemí‘ a ‚západních špionážních a sabotážních buněk‘. Dne 25. května 1938 tak bylo zahájeno oficiální řízení proti členům české vojensko-povstalecké špionážní organizace České družstvo. Celkem bylo z účasti v ní obviněno 80 osob, které byly zatčeny. Drtivá většina z nich byli obyvatelé České Krošni, další z Žitomíru

František Froněk

Foto: archiv Romana Barybina

a českých osad v Čerňachivském a Korosteňském okrese v téže oblasti. Pouze dva ze zatčených nebyli Češi.

František Froněk byl zatčen v noci 13. května 1938 a v jeho domě proběhla prohlídka. Zatčené shromažďovali ve vesnickém klubu. Během zatýkání příslušníci NKVD zapomněli vzít Froňkuv pas (občanský průkaz) a poslali vzkaz, aby ho někdo přinesl. V té době pasy zdaleka neměli všichni občané SSSR, rolníci je neměli vůbec. Moje babička Ljudmila vzala otcův pas a přinesla ho

Instalace pamětní tabulky Františku Froňkovi v Žitomíru

Foto: Jan Dvořák

do klubu. Později vzpomínala, že u vchodu stál strážný a venku u klubu byli příslušníci NKVD. Uvnitř bylo mnoho vesničanů. Babička našla svého otce a dala mu pas. Otec ji stihl jen políbit a říct, ať se sestrou poslouchají matku a pomáhají jí. Ljudmila už svého otce nikdy nespátřila.

Zadrženi Češi byli obviněni z protisovětské činnosti, českého nacionalismu a špionáže ve prospěch Československé republiky a také ze sabotážních akcí, které neprovedli. Ve spisech nejsou uvedeny žádné důkazy. Vše je založeno na svědectvích získaných pomocí psychického nátlaku a mučení. František byl navíc obviněn ze „záškodnictví“ – údajně při práci v masokombinátu přidával do mletého masa písek a kovové hobliny.

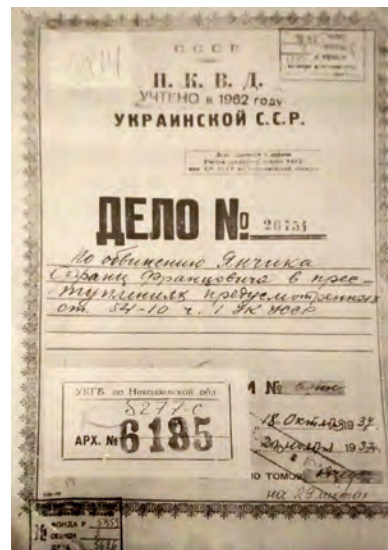
Dne 22. září 1938 byl František Froněk spolu s dalšími zatčenými odsouzen rozhodnutím trojky Žitomírské oblastní správy NKVD k trestu smrti zastřelením. Dne 28. září 1938, na svá-

tek svatého Václava a v den narození jeho dcery Ljudmily, byl spolu se všemi zatčenými v této věci v žitomírské věznici zastřelen.“

Umístění pamětní tabulky se zúčastnili historici ÚSTR Adam Hradilek a Jan Dvořák, kteří se ve svém projektu Čechoslováci v Gulagu věnují dokumentaci sovětských politických represí v SSSR zaměřených na občany Československa. Díky propojení historiků a příbuzných s projektem Poslední adresa se daří získávat významná osobní svědectví, archivní materiály a fotografie. Jan Dvořák při této příležitosti v žitomírské televizi představil oba projekty.

Zpochybňoval kolektivizaci

Druhá z pamětních tabulek, které jsme v červnu 2021 umístili na Ukrajině, připomíná osud rozkulačeného a posléze popraveného rolníka Františka Jančíka z osady Bohem-

Vyšetřovací spis popraveného Františka Jančíka
Repro: Poslední adresa

ka v Nikolajevské oblasti na jihu Ukrajiny. Bohemka vznikla na místě, kde se počátkem 20. století usadila početná česká komunita. V letech

Odhalení pamětní tabulky Františku Jančíkovi v Bohemce

Foto: Adam Hradilek

Velkého teroru se místní Češi stali terčem stalinských represí a životy mnoha z nich skončily v Gulagu nebo na popravišti. Jedním z nich byl právě František Jančík, který byl zatčen 20. října 1937 kvůli dopisům od dcery Marie z Polska, jež veřejně předčítal obyvatelům Bohemky. Byl obviněn z kontrarevoluční agitace, odsouzen k trestu smrti a popraven.

Na slavnostní instalaci pamětní tabulky shrnul tragický osud popraveného Františka Jančíka jeho pravnuček Miroslav Jančík. Ve svém proslovu čerpal z materiálů, které se mu podařilo získat z archivu: „*Sedm dopisů se stalo záminkou pro zatčení a následnou popravu Františka Jančíka. Během domovní prohlídky mu byly zabaveny dopisy od dcery, která s manželem žila v Polsku. Jejich obsah František probíral se svými sousedy. Zpochybňoval smysl kolchozů, což bylo kvalifikováno jako protisovětská propaganda a kontrarevoluční činnost.*“

Z výslechového protokolu: „*Odpovězte, proč jste dlouho odkládal vstup do kolchozu, za jakých okolností jste vstoupil? – Vstupu do kolchozu jsem se bránil šest let, protože v kolchozech nevidím dobrý život, všichni kolchozníci jsou chudí, bez chleba a oblečení. Te-*

prve poté, co mi byl v roce 1933 znárodněn majetek, jsem byl nucen v roce 1935 vstoupit do kolchozu. – Vyšetřovatel má důkazy o tom, že jste mezi kolchozníky systematicky vyjadřoval nespokojenost s kolchozem a politikou strany a sovětských orgánů, přičemž jste se vyjád-

Poslední adresa

Za čtyři roky své existence bylo v rámci projektu umístěno 24 pamětních tabulek obětem československých politických procesů, které byly v Československu popraveny či zemřely ve vězení, 12 pamětních tabulek Čechoslovákům popraveným v Moskvě v letech Velkého teroru 1937–1938 a dvě pamětní tabulky Čechům popraveným na sovětské Ukrajině.

Iniciativa shromáždila rozsáhlý materiál od příbuzných obětí, s kterým historici dále pracují. Spolupracuje se sesterskými organizacemi Poslední adresy v zahraničí, především s partnery v Rusku, kde iniciativa Poslednij adres v roce 2014 vznikla, na Ukrajině, v Gruzii a v Německu.

Na webových stránkách www.posledniadresa.cz lze najít virtuální památník obětí. Na facebookové stránce Poslední adresa zveřejňujeme zajímavé aktuality, Youtube kanál přináší záznamy ze slavnostních odhalení pamětních desek. Návrhy na umístění tabulky je možné posílat na adresu: posledniadresa@ustrcr.cz nebo na poštovní adresu Ústavu pro studium totalitních režimů.

Pravnuk Františka Jančíka a iniciátor pamětní tabulky na jeho počest Miroslav Jančík s rodinou

Foto: Adam Hradilek

řil, že „nebýt těchto chudáků, nebylo by kolchozů a rolnictvo by nyní nežilo v bídě a hladu“. Můžete to potvrdit? – Potvrzuji, že jsem v roce 1936 mezi kolchozníky řekl „budete mít hlad, ať budete v kolchozech pracovat jakkoli tvrdě, protože jsem sám také hlad pociťoval“. – Přiznáváte se k obvinění z provádění kontrarevoluční činnosti s cílem narušit činnost strany a sovětské moci a podkopávat moc? – Přiznávám to, co jsem právě uvedl.“

Výpis z protokolu ze zasedání „trojky“ NKVD Oděské oblasti: „27. listopadu 1937, případ Vradijevského okresního oddělení NKVD ve věci obvinění Františka Jančíka, narozeného v roce 1872 v obci Tasovice, Československo; před zatčením žil v obci Bohemka. Je obviněn z toho, že má v Polsku dceru, s níž si pravidelně dopisuje, vyjadřuje nespokojenost se sovětskou politikou kolektivizace, aktivně žádal na zahraničním konzulátu o vydání zahraniční-

ho dokladu, mezi kolchozníky vedl kontrarevoluční nacionalistickou agitaci. Rozhodnutí trojky NKVD: POPRAVIT.“

Umístění tabulek Poslední adresy na Ukrajině podpořilo Velvyslanectví ČR v Kyjevě. Podařilo se navázat úzkou spolupráci s partnery z ukrajinské sesterské organizace Ostannja adresa, českým krajanským spolkem na Ukrajině a zástupkyní české menšiny v Radě národnostních menšin Ukrajiny Ljudmilou Čiževskou.

Unesen z Prahy do Gulagu

Silnou ukrajinskou stopu mělo také umístění pamětní tabulky Petru Zlenkovi v Praze. Ten do Československa emigroval ze sovětské Ukrajiny. Pracoval ve Slovanské knihovně, byl aktivní v místním krajanském spolku, publikoval. Po osvobození Československa se stal obětí sovětských politických represí.

Umístění tabulek Poslední adresy na Ukrajině podpořilo české velvyslanectví v Kyjevě

V květnu 2021 jsme za účasti Zlenkova synovce Ivana Breziny, ředitele Slovanské knihovny Lukáše Babky a ukrajinského velvyslance v ČR umístili pamětní tabulku v pražské Lužické ulici č. 38, kde byl Zlenko jako občan Československa nezákonně zatčen jednotkami sovětské kontrarozvědky Smerš a posléze odvezen do Sovětského svazu, kde zemřel v táboře Gulagu. Podrobněji se osudem Petra Zlenka zabývali historici Hradilek a Dvořák v publikaci *Čechoslováci v Gulagu*.

Autorka je vedoucí projektu Poslední adresa

pd